

Daugavpils pilsētas bāriņtiesas 2016.gada darbības pārskats

Bāriņtiesa ir novada vai republikas pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kuras kompetence noteikta Bāriņtiesu likuma IV nodaļā. Atbilstoši minētajā likumā paredzētajiem bāriņtiesas darbības principiem, bāriņtiesai savā darbībā nepieciešams pamatoties uz normatīvajiem aktiem un, risinot jautājumus savas kompetences ietvaros, vadīties no bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un interešu prioritāra aizsardzības principa. Īstenojot normatīvajos aktos noteiktos bērna vai aizgādībā esošās personas personisko interešu aizsardzības pasākumus, bāriņtiesa pieņem lēmumus bērna vai aizgādībā esošās personas interesēs, pieprasa vajadzīgo informāciju aizbildnības, aizgādības, adopcijas vai ar aizgādību saistīto jautājumu izlemšanai, veic pienākumus aizbildnības un aizgādības uzraudzībā, iesniedz tiesā prasības pieteikumus bērna vai aizgādībā esošās personas interesēs, sadarbojas ar citām valsts un pašvaldības institūcijām.

Daugavpils pilsētas bāriņtiesa (turpmāk - bāriņtiesa) ir Daugavpils pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kas prioritāri nodrošina bērna un aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

1. Ģimenes, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana

Likuma "Par pašvaldībām" 15.panta 8.punktā minēta viena no pašvaldības autonomām funkcijām, proti, gādāt par aizgādību, aizbildību, adopciju un bērnu personisko un mantisko tiesību un interešu aizsardzību.

Bāriņtiesa un sociālais dienests ir pašvaldības izveidotas iestādes, kuru darbība bērnu tiesību aizsardzības jomā galvenokārt vērsta uz to jautājumu risināšanu, kas saistīti ar nepilngadīgo bērnu aprūpes un aizgādības nodrošinājumu ģimenē, kā arī ārpus tās, kā arī pakalpojumu un palīdzības sniegšanu un organizēšanu personām un ģimenēm atbilstoši to vajadzībām.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmajā daļā noteikts, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni un sniedz tai palīdzību.

Bāriņtiesu likuma 17.panta 5.punktā noteikts, ka viens no bāriņtiesas pienākumiem ir informēt pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība. Tie ir gadījumi, kad bāriņtiesa pēc savas iniciatīvas, kā arī citu personu vai institūciju sniegtās informācijas par ģimeni, izvērtē bērna tiesību nodrošinājumu ģimenē, aizbildņa ģimenē un audžuģimenē, konstatē augstus riskus, kas liecina par nepietiekamu bērna attīstības un audzināšanas nodrošinājumu, bet nepastāv normatīvajos aktos noteiktie apstākļi, lai pieņemtu lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes. Šādos gadījumos bāriņtiesa informē sociālo dienestu par ģimenēm, kurām nepieciešama palīdzība un lūdz veikt sociālo darbu ar ģimeni. Gadījumos, kad ģimene neatzīst esošo krīzes situāciju un ģimenē pastāvošās problēmas, kā arī nepiekrīt sadarboties ar lietā iesaistītajām institūcijām vai, neskatoties uz pašvaldības sniegto

atbalstu, situācija ģimenē nav uzlabojusies, bāriņtiesa izvērtē bērna turpmākās atrašanās ģimenē atbilstību bērna vislabākajām interesēm.

2016.gadā bāriņtiesa sniedza informāciju Daugavpils pilsētas pašvaldības iestādei „Sociālais dienests” par 28 ģimenēm, kurās aug 60 bērni. 2015.gadā attiecīgā informācija sniegta par 57 ģimenēm un 93 bērniem.

2. Bērna šķiršana no ģimenes un atgriešana ģimenē

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta trešajā daļā noteiktajam, vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji). Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Savukārt Civillikuma 177.pants paredz, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu, un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses, un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.

Ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par:

- 1) bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem;
- 2) bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas;
- 3) bērna izņemšanu no audžuģimenes.

Vienpersoniski lēmumi tiek pieņemti ar mērķi nekavējoties novērst bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai, nodrošinot bērna atrašanos drošos apstākļos. Pēc būtības vienpersoniskais lēmums ir pagaidu risinājums, jo nākamo 15 dienu laikā bāriņtiesas pienākumos ietilpst objektīvi un pilnīgi noskaidrot apstākļus par turpmākām vecāka iespējām īstenot bērna aizgādības tiesības vai audžuģimenes un aizbildņa iespējām turpināt pildīt savus pienākumus, un koleģiāli izlemt attiecīgu jautājumu bāriņtiesas sēdē

2016.gadā pieņemti 13 vienpersoniskie lēmumi par bērna aizgādības pārtraukšanu vecākiem. 2015.gadā – 17. Ne 2016.gadā, ne 2015.gadā netika pieņemts neviens vienpersoniskais lēmums par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas, bērna izņemšanu no audžuģimenes.

Bāriņtiesa lemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, ja:

- 1) ir faktiski šķēršļi, kas liedz iespēju aprūpēt bērnu;
- 2) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ),;
- 3) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;
- 4) vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai;
- 5) konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

Pirms attiecīgā lēmuma pieņemšanas bāriņtiesai atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām nepieciešams iegūt vispusīgu informāciju, lai pilnvērtīgi izvērtētu vecāka spējas veikt bērnu aprūpi, audzināšanu un uzraudzību, veic risku novērtēšanu, informē

vecākus par sekām un uzdot viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Aizgādības tiesību pārtraukšana ir kā galējais līdzeklis, kad nav iespējams novērst nelabvēlīgos apstākļus, bērnam paliekot ģimenē.

2016.gadā ar bāriņtiesas lēmumu aizgādības tiesības pārtrauktas 38 personām – 22 mātēm un 16 tēviem, par 48 bērniem -24 zēniem un 24 meitenēm. 2015.gadā attiecīgi 45 personām – 21 mātei un 24 tēviem, par 59 bērniem – 24 zēniem un 24 meitenēm.

Ja nav iespējams gada laikā atjaunot ar bāriņtiesas lēmumu pārtrauktās aizgādības tiesības, par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem lemj tiesa.

2016.gadā ar tiesas spriedumu 30 vecākiem – 9 mātēm un 21 tēvam atņemtas aizgādības tiesības, par 46 bērniem – 27 zēniem un 19 meitenēm. 2015.gadā attiecīgi 20 vecākiem – 6 mātēm un 14 tēviem, par 39 bērniem -20 zēniem un 19 meitenēm.

Bāriņtiesu likuma 22.panta otrā daļa paredz, ka bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, rakstveidā informē viņu par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē.

Vienlaikus pēc lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes bāriņtiesas pilnvaru ietvaros ir nekavējoties par pieņemto lēmumu jāinformē bērna vecāku dzīvesvietas sociālais dienests un jālūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem, kā to nosaka Bāriņtiesu likuma 39.panta pirmā daļa un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta piektā daļa. Normatīvie akti paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Audžuģimene, aizbildnis un bērnu aprūpes iestāde informē vecākus par bērna attīstību un veicina ģimenes saišu atjaunošanu. Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta piektajā daļā noteiktajam pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu ar nolūku panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot konkrētus pasākumus, lai bērni varētu atgriezties vecāku aprūpē un turpmāk ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide.

Atbilstoši Bāriņtiesu likumā un Civillikumā noteiktajam, ja bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli ir zuduši, bāriņtiesa lemj par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu. Tādējādi, sagatavojot lietu par iespējamu bērna pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu vecākam, bāriņtiesa primāri pārliecinās, vai nepastāv vairs apstākļi, kas pastāvēja laikā, kad vecākam tika pārtrauktas aizgādības tiesības, kā arī noskaidro, vai nepastāv citi pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanas riski, proti, bāriņtiesa vērtē iespējamo risku bērna drošībai, attīstībai un veselībai.

2016.gadā ar bāriņtiesas lēmumu 17 personām atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības – 11 mātēm un 6 tēviem, par 25 bērniem –11 zēniem un 14 meitenēm. 2015.gadā atbilstoši 13 personām atjaunotas pārtrauktās aizgādības tiesības - 10 mātēm un 3 tēviem, par 15 bērniem – 16 zēniem un 9 meitenēm.

3. Ārpusģimenes aprūpe

Ārpusģimenes aprūpes mērķis, saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 32.pantā noteikto, ir radīt bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus viņa attīstībai un labklājībai. Tādējādi būtiski, lai bāriņtiesa rastu konkrētā bērna vajadzībām atbilstošāko risinājumu, prioritāri nodrošinot ārpusģimenes aprūpi aizbildņa ģimenē, audžuģimenē, un tikai tad, ja tas nav iespējams- institūcijā. Tostarp, lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam,

bāriņtiesai savu pilnvaru ietvaros nepieciešams izskaidrot bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidrot bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.

Nepieciešamības gadījumā bāriņtiesa, rūpējoties par ārpusģimenes aprūpē esoša bērna tiesību nodrošinājumu, risina jautājumu par citas ārpusģimenes aprūpes formas vai attiecīgi cita aprūpes īstenotāja nodrošināšanu bērnam. Piemēram, bāriņtiesa institūcijā ievietotam bērnam atradusi iespēju dzīvot aizbildņa ģimenē vai, konstatējot aizbildņa darbībā pārkāpumus, radusies nepieciešamība lemt par bērna aprūpes nodrošināšanu audžuģimenē.

Atbilstoši minētā likuma 6.panta ceturtajā daļā paredzētajam, ārpusģimenes aprūpes laikā tiek veikti nepieciešamie pasākumi bērna un vecāku atkalapvienošanās nodrošināšanai. Savukārt šī likuma 42.pantā pirmajā daļā noteikts, ka ārpusģimenes aprūpi izbeidz, kad bērna vecāku ģimenē tiek nodrošināti labvēlīgi apstākļi bērna attīstībai vai arī viņš ir sasniedzis 18 gadu vecumu.

2016. gadā kopējais ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits bija 311. Pirmreizēji ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 53 bērniem. 2015.gadā – ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits bija 326. Pirmreizēji ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta 56 bērniem.

3.1. Aizbildnība

Civillikuma 217.panta pirmā daļa paredz, ka aizbildnību nodibina pār nepilngadīgajiem. Savukārt minētā likuma 222.pantā noteikts, ka bez vecāku aizgādības palikušam bērnam iecerjams aizbildnis. Aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, kura pienākums ir primāri nodrošināt bērna tiesību un interešu aizsardzību. Aizbildnis aizvieto savam aizbilstamajam vecākus, atbalsta bērnu, sevišķi gādā par viņa audzināšanu, kā arī pārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 26.pantu bāriņtiesa lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam, ja:

- 1) bērna vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem;
- 2) bērna vecākiem ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības;
- 3) bērna vecāki ir pazuduši un izsludināti meklēšanā;
- 4) bērna vecāki slimības dēļ nespēj pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu;
- 5) abi bērna vecāki ir nepilngadīgi;
- 6) radušās būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās;
- 7) radušies citi neatliekami gadījumi (nodrošinot normatīvajos aktos noteikto prasību ievērošanu).

Saskaņā ar Civillikuma 235.un 236.panta tiesisko regulējumu aizbildnība pār nepilngadīgajiem piekrīt vispirms viņu tuvākajiem radniekiem, bet tam ir nepieciešams bāriņtiesas apstiprinājums. Par aizbildņiem bāriņtiesa izrauga no vienādi tuviem radniekiem piemērotākos, bet, ja tuvākie izrādītos nepiemēroti, tad tālākos. Ja starp nepilngadīgo radniekiem neatrodas spējīgi vai arī, ja spējīgie nevar uzņemties aizbildnību, vai ja viņus atlaiž no aizbildņa amata likumisku iemeslu dēļ, kā arī, ja nepilngadīgajiem nemaz nav radnieku, aizbildņus iecel bāriņtiesa no citu personu vidus.

Atbilstoši Civillikuma un Bāriņtiesu likuma normām, kas regulē aizbildņa iecelšanas kārtību, bāriņtiesas pienākums ir pārliecināties, vai par aizbildni iecerjamajai personai ir aizbildņa pienākumu pildīšanai nepieciešamās spējas un īpašības. Bāriņtiesa izvērtē personas motivāciju kļūt par aizbildni, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, nodarbinātību, dzīves apstākļus, spējas pārstāvēt bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās, kā arī ņem vērā atzinumus par personas veselības stāvokli, ko sniedz ģimenes ārsts, kā arī psihiatrs un narkologs. Tāpat bāriņtiesai jāpārliecinās, vai nepastāv kāds no Civillikuma 242.pantā noteiktajiem apstākļiem, kas liedz personai uzņemties aizbildņa pienākumus, piemēram,

persona jau savulaik atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas, jo konstatēti pārkāpumi aizbildņa rīcībā.

2016.gadā aizbildņu ģimenēs dzīvoja 202 bērni – 114 zēni un 88 meitenes. Pirmreizēji aizbildnība tika nodibināta 22 bērniem – 8 zēniem un 14 meitenēm. Aizbildņu kopējais skaits – 167, no tiem vecvecāki -104, citi bērna radnieki - 38, citas personas - 25. Attiecīgi 2015. gadā aizbildņu ģimenēs dzīvoja 213 bērni -123 zēni un 90 meitenes. Pirmreizēji aizbildnība tika nodibināta 26 bērniem – 17 zēniem un 9 meitenēm. Aizbildņu kopējais skaits – 175, no tiem vecvecāki -113, citi bērna radnieki - 28, citas personas -34.

3.2 Audžuģimene

Audžuģimene ir ģimene vai persona, kas nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē. Audžuģimenes pienākums ir nodrošināt bērnam viņa vecumam un veselības stāvoklim atbilstošus sadzīves apstākļus un aprūpi (veselības aprūpi, audzināšanu un izglītību). Bērnu audžuģimenē ievieto uz laiku, kamēr bērns var atgriezties savā ģimenē vai, ja tas nav iespējams, līdz bērna adopcijai vai aizbildnības nodibināšanai.

Audžuģimenes statusa piešķiršanas un atņemšanas kārtību, bērna un audžuģimenes savstarpējās personiskās un mantiskās attiecības, audžuģimenes finansēšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā bērnu nodod audžuģimenei vai izbeidz viņa uzturēšanos tajā, reglamentē Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” (turpmāk – Audžuģimenes noteikumi).

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 25.pantā noteikto bāriņtiesa lemj par:

- 1) ģimenes vai personas piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai;
- 2) audžuģimenes statusa piešķiršanu;
- 3) bērna ievietošanu audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā.

Atbilstoši Audžuģimenes noteikumu 3.punktā paredzētajam, bāriņtiesa, ievietojot bērnu audžuģimenē, noskaidro bērna viedokli un ievēro bērna intereses, kā arī izvērtē, vai audžuģimene spēs nodrošināt pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam.

Lemjot par laulāto piemērotību audžuģimenes pienākumu veikšanai, bāriņtiesai primāri jāpārlicinās, vai nepastāv Audžuģimenes noteikumu 10.-12.punktā minētie šķēršļi, kas liedz konkrētajai personai pretendēt uz audžuģimenes statusa piešķiršanu. Savukārt noteikumu 13.un 14.punkts paredz, kādus dokumentus bāriņtiesai jāpieprasa un kādas darbības jāveic, lai izvērtētu, vai laulātie (persona) piemēroti audžuģimenes pienākumu veikšanai.

Audžuģimenes noteikumi paredz bāriņtiesas pienākumu vismaz reizi gadā izvērtēt audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu, kā arī audžuģimenes spējas pienācīgi aprūpēt bērnu, pārbaudīt audžuģimenes dzīves apstākļus, lai pārlicinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes pienākumus.

Bāriņtiesu likuma 25.panta otrajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par audžuģimenes statusa atņemšanu, ja bāriņtiesa konstatē, ka audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm. Tie ir gadījumi, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu atņemt audžuģimenes statusu, ja audžuģimene nepilda audžuģimenes pienākumus atbilstoši bērna interesēm, konstatēta audžuģimenes vardarbība pret bērnu vai audžuģimene nepamatoti atsakās no audžuģimenes pienākumu pildīšanas vai pēc bērna uzņemšanas nepamatoti atsakās no tālākās bērna aprūpes.

2016.gadā pašvaldībā darbojās 10 audžuģimenes. 42 bez vecāku gādības palikušie bērni ievietoti audžuģimenēs Daugavpilī, Daugavpils novadā, Ilūkstes novadā, Rēzeknes novadā, Balvu novadā, Madonas novadā, Krāslavas novadā. Pirmreizēji audžuģimenēs tika ievietoti 10 pašvaldības bērni – 4 zēni un 6 meitenes.

2015.gadā pašvaldībā darbojās 10 audžuģimenes. 43 bez vecāku gādības palikušie bērni ievietoti audžuģimenēs Daugavpilī, Daugavpils novadā, Ilūkstes novadā, Rēzeknes

novadā, Balvu novadā, Madonas novadā, Krāslavas novadā. Pirmreizēji audžuģimenēs tika ievietoti 12 pašvaldības bērni – 7 zēni un 5 meitenes.

3.3 Ilgstošas sociālās aprūpes sociālās rehabilitācijas institūcija

Bāriņtiesu darbību regulējošie normatīvie akti paredz bāriņtiesas kompetenci primāri nodrošināt bērnam iespēju augt pie aizbildņa vai audžuģimenē. Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 35.panta pirmajā daļā noteiktajam bāriņtiesa lemj par bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna ievietošanu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk –aprūpes un rehabilitācijas institūcija), ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta ceturtajā daļā noteikts, ka bērniem nodrošināma aprūpe ģimeniskā vidē – audžuģimenē vai pie aizbildņa, un tikai tad, ja tas nav iespējams, aprūpe tiek nodrošināta institūcijā.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma normas konkretizē, kādos gadījumos pieļaujama bērnu ievietošana aprūpes un rehabilitācijas institūcijā, proti, minētā likuma 27.pants paredz, ka ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina, ja aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes un rehabilitācijas institūcijā bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē. Aprūpe aprūpes un rehabilitācijas institūcijā pieļaujama tad, ja tas atbilst konkrētā bērna vislabākajām interesēm un individuālajām vajadzībām. Visos citos gadījumos bāriņtiesai periodiski jāmeklē iespējas bērna ievietošanai aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē. Ne visiem bērniem pastāv iespēja nodrošināt atrašanos ģimeniskā vidē - audžuģimenē vai aizbildnībā. Bāriņtiesas kompetencē ir izvērtēt institucionālās aprūpes pakalpojuma vajadzību individuāli katram konkrētam bērnam atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām.

Aprūpes un rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs.

2016.gadā Daugavpils pilsētas, Daugavpils novada, Bauskas novada un Rīgas pilsētas aprūpes un rehabilitācijas institūcijās atradās 67 pašvaldības bērni – 46 zēni un 21 meitene. Pirmreizēji aprūpes un rehabilitācijas institūcijā tika ievietoti 21 pašvaldības bērni – 14 zēni un 7 meitenes. Attiecīgi 2015.gadā aprūpes un rehabilitācijas institūcijās atradās 70 pašvaldības bērni – 43 zēni un 27 meitenes. Pirmreizēji aprūpes un rehabilitācijas institūcijā tika ievietoti 24 pašvaldības bērni – 13 zēni un 11 meitenes.

4. Adopcija

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31.panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka adopcija tiek atbalstīta, lai bērna attīstībai nodrošinātu ģimenisku vidi. Adopcijas tiesiskos pamatus nosaka Civillikums. Adopcijas kārtību nosaka Ministru kabinets. Adopcijas kārtības 2.1.apakšpunktā noteikts, ka adopcijas uzdevums ir radīt bez vecāku gādības palikušajiem bērniem apstākļus audzināšanai ģimenē, nodrošinot stabilu un harmonisku dzīves vidi. Saskaņā ar Civillikuma 173.noteikto adoptētais bērns un viņa pēcnācēji attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem iegūst laulībā dzimuša bērna tiesisko stāvokli kā personiskajās, tā mantiskajās attiecībās.

Saskaņā ar adopcijas kārtības prasībām, lai kļūtu par adoptētāju, savas deklarētās dzīvesvietas bāriņtiesā jāiesniedz adopcijas pieteikums (norādīti adopcijas motīvi, vēlamais adoptējamo skaits, dzimums un vecums, kā arī adoptētāja reliģiskā pārliecība, ja tāda ir), kā arī izziņu par nodrošinājumu ar dzīvojamo platību, dzīves aprakstu, izziņu par personas veselības stāvokli u.c. adopcijas kārtībā paredzētos dokumentus. Civillikuma 163.pantā paredzēti vairāki nosacījumi, kas jāievēro, lai persona varētu kļūt par adoptētāju, piemēram, par adoptētāju nevar būt persona, kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, kura

sodīta par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, - neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. u.c.

Pēc personas iesniegto dokumentu izvērtēšanas, bāriņtiesa, lai konstatētu personas piemērotību adoptcijai, atbilstoši normatīvajos aktos paredzētajai adoptācijas kārtībai ne ilgāk kā sešus mēnešus veic adoptētāja ģimenes izpēti, tajā skaitā:

- izvērtē adoptācijas motivāciju, ģimenes locekļu savstarpējās attiecības un spējas izaudzināt bērnu;
- noskaidro adoptētāja ģimenes dzīves apstākļus un izvērtē adoptētāja materiālo stāvokli;
- pieprasa informāciju par Sodu reģistrā iekļautajām ziņām attiecībā uz adoptētāju;
- nosūta personu pie psihologa saņemt atzinumu par personas piemērotību adoptcijai.

Pēc ģimenes izpētes veikšanas bāriņtiesa lemj par personas atzīšanu par adoptētāju.

2016.gadā 35 personas ar bāriņtiesas lēmumu tika atzītas par adoptētājiem – 15 sievietes un 20 vīrieši. 28 personas vēlējas adoptēt ārpusģimenes aprūpē esošos bērnus, 7 personas vēlējas adoptēt otra laulātā bērnu. Bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par to, ka adoptācija ir bērna interesēs par 21 bērnu- 8 zēniem un 13 meitenēm.

Attiecīgi 2015.gadā 31 persona ar bāriņtiesas lēmumu tika atzīta par adoptētāju – 15 sievietes un 16 vīrieši. 1 persona vēlējas adoptēt aizbildnībā esošo bērnu, 26 personas vēlējas adoptēt ārpusģimenes aprūpē esošos bērnus, 4 personas vēlējas adoptēt otra laulātā bērnu. Bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par to, ka adoptācija ir bērna interesēs par 17 bērniem- 6 zēniem un 11 meitenēm.

5. Aizgādība

Pilngadīgai personai rīcībspēja var tikt ierobežota Civillikumā noteiktajos gadījumos (personas veselības traucējumu, izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves, kā arī apreibinošu vielu pārmērīgas lietošanas dēļ). Tāpat, neierobežojot personas rīcībspēju, pār personu noteiktos gadījumos var tikt nodibināta pagaidu aizgādība, ja nepieciešams veikt pasākumus personas interešu aizsardzībai (Civillikuma 355.-369.pants.)

Civillikumā noteikts, ka personas, kurai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi rīcībspēju var ierobežot, ja tas nepieciešams šīs personas interesēs un ir vienīgais veids, kā tās aizsargāt. Šādā gadījumā personai nodibināma aizgādība. Savukārt minētā likuma 355.pantā noteikts, ka aizgādņus pār pilngadīgajiem pēc tiesas sprieduma ieceļ attiecīgā bāriņtiesa.

Bāriņtiesu likuma 40.panta pirmajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa saskaņā ar tiesas nolēmumu par aizgādības nodibināšanu ieceļ aizgādni:

- 1) personai ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem, kurai rīcībspēju ierobežojusi tiesa;
- 2) personai, kurai tiesa nodibinājusi pagaidu aizgādību;
- 3) personai, kurai rīcībspēju tiesa ierobežojusi izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves dēļ, kā arī alkohola vai citu apreibinošo vielu pārmērīgas lietošanas dēļ;
- 4) promesošās vai pazudušas personas mantai.

Gadījumos, kad tiesa atzīst, ka personas rīcībspēja ir ierobežojama un personai nodibināma aizgādība, tā vienlaikus uzliek par pienākumu attiecīgajai bāriņtiesai iecelt šai personai aizgādni (vai vairākus aizgādņus), kam uzdod rīkoties tiesas noteiktajā apjomā.

Saskaņā ar Civillikuma 364.1 pantā noteikto personai noteikto rīcībspējas ierobežojumu pārskata Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tiesas spriedums par rīcībspējas ierobežojumu ir spēkā līdz brīdim, kad tiek pieņemts cits tiesas nolēmums šajā jautājumā. Tiesas spriedumu par rīcībspējas ierobežojumu var pārskatīt jebkurā brīdī, bet ne retāk kā reizi septiņos gados no tā spēkā stāšanās dienas.

Civillikuma 355.pantā noteikts, ka bāriņtiesa par aizgādni var iecelt personas izraudzīto aizgādni, aizgādībā nododamā laulāto vai kādu no tuvākajiem radniekiem. Turklāt minētā likuma pantā paredzēts arī bāriņtiesas pienākums noskaidrot personas viedokli par iecelamo aizgādni, ja vien šī persona spēj to formulēt. Aizgādībā esošās personas viedoklis jāņem vērā, ja vien tas neapdraud pašas personas labklājību, veselību, dzīvību vai citas intereses. Ievērojot minēto, vispirms attiecīgajai bāriņtiesai jāuzklausā personas viedoklis, laulātā viedoklis, kā arī nepieciešamības gadījumā jāapzina personas tuvi un tālāki radnieki, lai noskaidrotu viņu viedokli par iespēju uzņemties aizgādņa pienākumus. Ja personai nav iespējams iecelt aizgādni no minētā likuma pantā noteiktā personu loka, bāriņtiesa vadās no Civillikuma 236.pantā noteiktā tiesiskā regulējuma aizbildnības gadījumos, kas vienlīdz piemērojams arī aizgādības nodibināšanas gadījumos, respektīvi, iecel aizgādņus no citu personu vidus.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma Pārejas noteikumu 62.punktu aizgādņim ir pienākums iesniegt tiesā pieteikumu par rīcībspējas ierobežojuma pārskatīšanu četru gadu laikā pēc šo grozījumu spēkā stāšanās tas ir, no 2013.gada 1.janvāra līdz 2016.gada 31.decembrim, ja pieteikums par rīcībspējas ierobežojuma pārskatīšanu nav iesniegts tiesā vai attiecībā uz to nav stājies spēkā spriedums. Ja pēc minētā termiņa tiesā nav iesniegts pieteikums par personas rīcībspējas ierobežojuma pārskatīšanu vai attiecībā uz to nav stājies spēkā spriedums, bāriņtiesa gada laikā no iepriekš minētā aizgādņim uzliktā pienākuma termiņa notecējuma informē prokuratūru par tādām rīcībnespējīgām personām, kurām nepieciešams pārskatīt rīcībspējas ierobežojumu.

Līdz 2016.gada 31.decembrim bāriņtiesa ir informējusi visus aizgādņus par viņu pienākumu iesniegt tiesā pieteikumu par rīcībspējas ierobežojuma pārskatīšanu un palīdzējusi aizgādņiem noformēt nepieciešamos dokumentus pieteikuma iesniegšanai tiesā. Par divām rīcībnespējīgām personām, kurām nepieciešams pārskatīt rīcībspējas ierobežojumu, bāriņtiesa ir informējusi prokuratūru.

Aizgādībā esošo personu skaits 2016.gadā bija 244. Aizgādņu skaits 230, no tiem 213 radnieki un 17 citas personas. Pirmreizēji aizgādība nodibināta 28 personām.

Attiecīgi 2015.gadā aizgādībā esošo personu skaits bija 226. Aizgādņu skaits 217 – 193 radnieki un 24 citas personas. Pirmreizēji aizgādība nodibināta 31 personai

Aizgādnis iecelams ir ne tikai personai, bet arī promesošās vai pazudušās personas mantai, ja tiesa atzinusi, ka pieteikums nodibināt aizgādību ir pamatots un tā atzīst nepieciešamību to nodibināt. Tāpat bāriņtiesa iecel aizgādni mantojumam, pamatojoties uz notāra taisīto notariālo aktu par aizgādības nodibināšanu mantojumam.

2016.gadā ar bāriņtiesas lēmumu par aizgādni mantojumam vai prombūtnē esošas personas mantai ieceltas 9 personas. Attiecīgi 2015.gadā – 5 personas.

Gadījumos, kad personai ar ierobežotu rīcībspēju nepieciešams nodibināt aizgādību un iecelt aizgādni, vai aizgādnis iecelams promesošās vai pazudušās personas mantai, rodas problēmas ar aizgādņa iecelšanu, īpaši gadījumos, kad nav tuvu radnieku, kas varētu uzņemties aizgādņa pienākumus. Turklāt par aizgādņa pienākumu pildīšanu atlīdzība nav paredzēta.

6. Mantisko interešu nodrošināšana un aizstāvība

Bāriņtiesu likuma 17.panta pirmajā punktā noteikts pienākumu aizstāvēt bērna vai aizgādībā esošās personas personiskās un mantiskās intereses un tiesības.

Bāriņtiesai bija nepieciešams pieņemt lēmumus par bērna un aizgādībā esošās personas mantisko interešu nodrošināšanu vai aizstāvību (piemēram, lēmumu par atļauju pieņemt vai atraidīt bērna vai aizgādībā esošās personas vārdā viņam piekritušo mantojumu, lēmumu par bērna vai aizgādībā esošai personai piederošās mantas atsavināšanu).

Katru gadu tiek izprasītas atskaites no vecākiem par bērnu mantas saglabāšanu un vairošanu, izprasītas atskaites no aizgādņiem par aizgādībā esošās personas mantas saglabāšanu un vairošanu, pieprasīta informācija no kredītiestādēm, apsekoti īpašumi, lai pārliecinātos par to faktisko stāvokli.

2016.gadā bāriņtiesa pieņēmusi 96 lēmumus mantisko interešu nodrošināšanai. Attiecīgi 2015.gadā - 93 lēmumus.

7. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē

Bāriņtiesas redzeslokā nonāk ģimenes, kurās vecākiem, pastāvot noteiktiem apstākļiem, rodas nepieciešamība uz noteiktu laika periodu savu bērnu nodot citas personas aprūpē, respektīvi uzticēt tai bērna ikdienas aprūpi un uzraudzību, kā arī bērna interešu pārstāvību. Tie ir gadījumi, kad vecāki objektīvu iemeslu dēļ paši nevar īstenot bērnu aprūpi un pārstāvību, visbiežāk, kad bērnu vecāki dodas strādāt uz ārvalstīm.

Kārtību, kā vecāku aprūpē esošu bērnu var nodot citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstīs un kā ir jāveic bērna aprūpes uzraudzība, paredz Bērnu tiesību aizsardzības likuma tiesiskais regulējums. Proti, minētā likuma 45.1 un 45.4 panta pirmā daļa nosaka, ka vecāki var nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā vai ārvalstīs uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, ja pirms nodošanas vecāku dzīvesvietas bāriņtiesas atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un attiecīgā persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt. Tāpat pirms bērna nodošanas citas personas aprūpē vecākam nepieciešams vērsties pie notāra, lai sastādītu pilnvaru, ar kuru tiek noteikts, kādā apjomā vecāki pilnvaro sava bērna intereses pārstāvēt citu personu.

Minētais tiesiskais regulējums ir piemērojams tikai tajos gadījumos, kad izvērtējot apstākļus, bāriņtiesa konstatē, ka vecāku vēlme nodot bērnu citas personas aprūpē ir pamatota.

2016.gadā bāriņtiesa atzinusi, ka 18 bērnu – 10 zēnu un 8 meiteņu - nodošana citas personas aprūpē Latvijā atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt.

Attiecīgi 2015.gadā bāriņtiesa atzinusi, ka 32 bērnu – 18 zēnu un 14 meiteņu - nodošana citas personas aprūpē Latvijā atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt.

8. Citu kategoriju lietas

Bāriņtiesu likums paredz bāriņtiesas kompetenci, aizstāvot bērna vai aizgādībā esošās personas intereses, pieņemot lēmumus arī citu bāriņtiesas lietvedībā esošo kategoriju lietās.

2016.gada bāriņtiesa pieņēma 9 lēmumus par bērna uzvārda maiņu. 2015. gadā - 7.

2016.gadā bāriņtiesa sniedza 27 atzinumus pēc tiesas pieprasījuma par bērna aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību. 2015. gadā – 22.

2016.gadā bāriņtiesa pieņēma 20 lēmumus par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, kuriem nav noteikta invaliditāte, izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu, vai izmaksāšanu pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu. Attiecīgi 2015.gadā – 20.

2016.gadā novadīta 861 sēde, attiecīgi 2015.gadā novadītas 898 bāriņtiesas sēdes.

2016. gadā kopējo pieņemto lēmumu skaits 658, attiecīgi 2015.gadā – 705.

Bāriņtiesas lietvedībā esošo aktīvo lietu kopīgais skaits 2016.gadā – 1449, ierosināto lietu skaits 281. Attiecīgi 2015. gadā- 1440 un 261.

2016.gadā bāriņtiesas darbinieki piedalījās 427 tiesas sēdēs Daugavpils, Rēzeknes un Rīgas tiesās. 2015.gadā -334

Kopš 2015.gada ir krasi palielinājies nepilngadīgu ārzemnieku bez pavadības, kas nelikumīgi šķērso Latvijas valsts robežu un tiek aizturēti, skaits. Vienīgais Valsts robežsardzes centrs Latvijā, kur var uzturēties aizturētie nepilngadīgie ārzemnieki, atrodas Daugavpilī, līdz ar ko visus nepilngadīgos ārzemniekus, kuri ir bez pavadības un ir aizturēti, faktiski pārstāv Daugavpils pilsētas bāriņtiesa. Daugavpils pilsētas bāriņtiesa piedalās tiesas sēdēs, aizturēšanas procedūrās, intervijās, sadarbojas ar Tiesībsarga biroju, Valsts robežsardzi, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi.

2016.gadā bāriņtiesa ir nodrošinājusi 56 nepilngadīgo ārzemnieku, kuri ir bez pavadības, pārstāvību izraidīšanas procedūras laikā, kas ilgst no 4 līdz 6 mēnešiem. Attiecīgi 2015.gadā – 26.

Daugavpils pilsētas bāriņtiesas priekšsēdētāja

I.Cauņa